

ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУР ФОРМУВАННЯ ДОСВІДУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНОГО ПІДХОДУ

У статті подано характеристику структур формування професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики в контексті особистісного підходу. Визначено принципи та фактори індивідуалізації навчально-виховного процесу.

Ключові слова: особистісний підхід, професійно-особистісний досвід, майбутній вчитель музики.

Збагачення національної культури, поглиблення зв'язків з мистецькими джерелами, врахування прогресивних тенденцій у соціально-економічному та культурологічному розвитку суспільства вимагає застосування системи методів та інноваційних педагогічних технологій, що забезпечують не тільки якість професійної підготовки майбутнього фахівця, а й сприяють мобілізації його внутрішнього особистісно-творчого потенціалу, активізації здатності до самоосвіти, самовдосконалення та самореалізації.

Саме тому одним із ключових завдань підготовки вчителя музики є формування його професійно-особистісного досвіду як необхідної умови професійної стабільності, орієнтації у широкому арсеналі інноваційного руху, наукових розробок і якісної організації навчально-виховного процесу.

Аналізуючи результати досліджень у вітчизняній і зарубіжній науково-методичній літературі, зауважимо, що часто дослідженням бракує узагальнюючої цілеспрямованості, педагогічного осмислення інноваційних нововведень, свідомого бачення шляхів підвищення ефективності формування професійно-особистісного досвіду майбутніх фахівців.

Особистісний підхід у процесі формування професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики вимагає зміщення акцентів із засвоєння визначених державними стандартами знань, умінь і навичок на формування здатності до практично-творчої й креативної діяльності, прийняття нестандартних і ефективних рішень, застосування сучасних музично-педагогічних технологій та виявлення активної особистісної позиції в усіх сферах життєдіяльності.

Науковим підґрунтям становлення теорії та практики особистісно орієнтованої освіти стали педагогічні концепції вчених Р. Блума, А. Дейла, О. Декролі, А. Комбса, Р. Кузіне, М. Монтесорі, А. Ньюмена, П. Петерсена, Б. Рассела, С. Френч, Ф. Фуллер, Р. Штайнера; ідеї гуманістичної психології (А. Адлер, В. Біблер, У. Джеймс, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл), психо-когнітивної теорії (Д. Келлі, Ж. Піаже) та ін.

Проблемам особистісно орієнтованого навчання присвячено праці Г. Балла, І. Бежа, В. Давидова, М. Євтуха, М. Кларина, О. Леонтєва, С. Максименка, В. Рибалки, П. Сікорського, І. Якиманської та ін.

Використання у навчальній діяльності особистісного підходу й основні чинники індивідуалізації навчання досліджували А. Адлер, М. Акімова, М. Козлов, К. Купер, В. Мерлін, А. Мілер, Г. Олпорт та ін.

Мета статті – розглянути характеристику структур формування досвіду майбутнього вчителя музики в контексті особистісного підходу.

Особистісний підхід доцільно розглядати як важливий психолого-педагогічний принцип, основу якого становить сукупність вихідних теоретичних положень про особистість та практичних методичних засобів, що сприяють її цілісному розумінню, вивченню та гармонійному розвитку.

За новими концептуальними підходами організація навчально-виховного процесу розглядається як набуття студентами багатогранного досвіду в різноманітних видах міжособистісної взаємодії, навчально-пізнавальної й музично-творчої діяльності, що засвідчує суб'єктивну позицію особистості в оволодінні знаннями, уміннями, соціальними нормами й цінностями.

В умовах особистісного підходу, інноваційні музично-педагогічні ідеї розвиваються відповідно до нової освітньої парадигми, сутність якої полягає в перемисленні у зміні самого ставлення людини до світу: не оволодіння світом, а осмислення людиною свого місця в цілісній світобудові. Монологізм у викладанні замінюється діалогом, суб'єкт – суб'єктивними відносинами, а далі перспектива цілісного інтегративного розуміння змісту навчально-виховного процесу.

Розглядаючи сутність особистості в контексті музично-педагогічної діяльності, С. Сисоєва [8, с. 142] підкреслює, що кожна людина – це неповторна індивідуальність, тому вона характеризується своїм унікальним набором творчих якостей, рівнем їх розвинутої, який і буде визначати рівень творчих досягнень і можливостей конкретної людини.

Особистісний підхід – це певний методологічний інструментарій, розробка якого має спиратися на синтез набутих психологічною та педагогічною наукою закономірностей будови, функціонування та розвитку особистості, зумовлюючи тим самим цілеспрямованість та ефективність процесу формування досвіду майбутнього вчителя музики в умовах неперервної педагогічної освіти.

У зв'язку із сучасною неогуманістичною реформою професійної освіти сутність виховання майбутніх фахівців розглядається крізь призму внутрішнього світу особистості, її індивідуального розвитку як важливого чинника педагогічного впливу на неї.

Професійна освіта як складова системи національної освіти сьогодні набуває значення чинника соціально-економічного, інтелектуального й духовного розвитку суспільства, її провідними сутнісними ознаками є неперервність здобуття знань і компетентність як запорука саморозвитку особистості, формування конкурентоспроможності впродовж життя. Отже, професійно-особистісний досвід стає провідною якісною характеристикою фахівця.

Формування професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики сьогодні можливе лише на засадах спеціальної поетапної професійної підготовки, поєднання в ній науково-теоретичних досягнень педагогічної науки, організаційно-технологічних розробок, передової практики, здобутків провідних світових мистецьких та наукових шкіл, що забезпечить високий рівень майстерності та неперервність підготовки в розвитку майбутнього фахівця як висококваліфікованого професіонала.

Національна система освіти в руслі гуманістичної парадигми реалізується через діяльність і має не тільки зовнішні атрибути спільності, а й своїм внутрішнім змістом передбачає співробітництво, саморозвиток суб'єктів навчального процесу, виявлення їх особистісних функцій. Науковці звертають особливу увагу на особистісну спрямованість технологій навчання тих, кого навчають, на забез-

печення їх особистісної поведінки, самоуправління й розвиток творчого потенціалу учасників дидактичного процесу [5, с. 134–137].

Структура досвіду задається когнітивною, регулятивною і комунікативною підсистемами. Оскільки зв'язки між ними рухливі, організація досвіду має структурно-динамічний характер. Досвід розуміється не як сума різних знань, умінь, навичок, а як інтегрована цілісність, така, що має тільки їй притаманні ознаки й особливості. Останні формуються в процесі життєдіяльності, закріплюються у вигляді різних структурно-динамічних утворень, які забезпечують корисні результати життєдіяльності (О. Лактіонов).

Поетапне формування структур професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики трактується нами як гармонійне поєднання фундаментальних знань, мотиваційно-моральної сфери, адекватних способів поведінки; як процес цілеспрямованого впливу на свідомість і поведінку студентів з метою формування в них певних якостей фахівця; як свідомо організований процес, у якому майбутній учитель виступає суб'єктом власного саморозвитку, самопізнання, самовиховання, самореалізації, здійснюючи присвоєння духовно-моральних і професійних цінностей, акумульованих у культурі.

У досвіді фіксується схема успішних професійних дій через згортання зв'язки цілей і результатів професійної діяльності. Цілепокладання у структурі досвіду особистості формує її суб'єктивні смисли, що надають цінності отриманому досвіду, оскільки визначають значення діяльності для майбутнього фахівця.

Оскільки кожна особистість являє собою своєрідну сукупність потреб, мотивацій, настанов та емоційно-вольових особливостей, особистісний підхід до характеристики структур досвіду майбутнього вчителя музики навчання потребує глибинних знань про індивідуальні особливості студента, зокрема про його обдарованість, рівень професійного розвитку, ставлення до процесу навчання, навчальних матеріалів та форм їхньої репрезентації, а також про сформованість художнього мислення, аналітико-синтетичної діяльності, культури виявлення емоцій, почуттів і переживань.

Зазначимо, що особистісна спрямованість процесу формування досвіду майбутнього вчителя музики реалізовуватиметься за умови дотримання таких принципів (за І. Якиманською):

- самоактуалізації (потреба в актуалізації здібностей особистості);
- індивідуальності (створення оптимальних умов для формування й розвитку творчої індивідуальності);
- принцип суб'єктності (використання варіативності форм і методів організації навчально-виховного процесу, що сприяє виявленню особистісного досвіду);
- вибору мети, змісту, форм і способів організації навчального процесу;
- довіри й успіху (досягнення успіху в різних видах діяльності; формування позитивної Я-концепції особистості).

Дослідники особистісного підходу (І. Бех [1], О. Бондаревська [2], В. Сериков [7], І. Якиманська [9]) підкреслюють, що саме емоційно-естетичне забарвлення змісту професійного, особистісного і музично-виконавського досвіду студентів є плідним джерелом творчих пошуків, цілеспрямованості та наполегливості, самостійності й ініціативності у фаховій діяльності.

Застосування особистісного підходу дає нам змогу досліджувати взаємодію структурних компонентів професійно-особистісного досвіду в єдності із закономірностями розвитку цілісної особистості майбутнього фахівця, максималь-

но враховуючи індивідуальні естетичні інтереси і потреби студентів, їхні творчі здібності, унікальність естетичних оцінних суджень.

Досліджуючи процес саморегуляції досвіду, Ю. Лисюк наголошує, що саморегуляція досвіду постає як спеціально організована особистістю активність, спрямована на власну поведінку, діяльність і внутрішній світ, з метою їх коригування, приведення до особистісно визначених параметрів ладу, порядку. Водночас досвід саморегуляції є складною взаємодією ціннісно-світоглядної сфери особистості, що визначає мету саморегулювання, та внутрішніх регулятивних джерел (інтелектуальна, емоційна, вольова сфери), що уможливають цей процес. Отже, досвід саморегулювання особистості виявляється в узгодженості поведінки, діяльності та життя людини в цілому з особистісно прийнятими ідеалами, нормами і цінностями [4, с. 116].

Індивідуалізація навчально-виховного процесу в умовах особистісного підходу передбачає вмилу організацію й стимулювання когнітивно-пізнавальної та художньо-творчої діяльності студентів, формування мотивації постійного професійно-особистісного самовдосконалення.

Це сприяє самовираженню студентів, поглибленню усвідомлення ними власного “Я” – самостійності та цілеспрямованості як суб’єкта професійної діяльності, а не об’єкта формування прогнозуючої поведінки.

На нашу думку, позитивними факторами особистісної професійно-творчої самореалізації студентів є: сформованість педагогічних і творчих якостей, естетично-пізнавальні інтереси, обґрунтована мотивація власного професійного вибору; сформовані естетичні ідеали і ціннісні орієнтації, спрямовані на усвідомлення значення музично-педагогічної діяльності.

Беручи до уваги той факт, що досвід відображає індивідуальні вміння і навички, особистісні властивості студентів, дуже важливим, на наш погляд, є залучення їх до обговорення суб’єктивного ставлення до професійної діяльності.

Науковці І. Бех [1], Н.Євдокимова [3], Н. Семиченко [6] наголошують, що професійний досвід як психологічна система складається зі структурно-динамічної організації трьох сфер, кожна з яких є самостійною характеристикою досліджуваного феномену, наділена певним змістом та функціями:

- когнітивної – змістом якої є професійні знання, що є основою формування компетентності суб’єкта, його суджень, умовиводів, вирішень, оцінок, професійних очікувань та домагань, антиципації професійної перспективи. Функцією когнітивної сфери є раціоналізація професійного досвіду;

- “почуттєвої тканини” – змістом якої є професійні смисли, що формуються як результат емоційно-ціннісного оцінювання досвіду особистості у професійній діяльності, є універсальним інструментом для оцінювання та інтерпретації унікального професійного досвіду суб’єкта;

- коннатиною (мотиваційно-вольовою) – змістом якої є системні конструкти способів професійної діяльності, цілісні рішення професійних завдань, що поглиблюють багатогранність поведінки суб’єкта у професійних ситуаціях та уможливають його діяльність у нестандартних ситуаціях, що, у свою чергу, забезпечує стабільність професіогенезу особистості.

Особистісний підхід у навчанні може здійснюватися за двома напрямками – зовнішньої та внутрішньої диференціації.

Слід підкреслити, що застосування диференційованого підходу в процесі індивідуалізації навчання дає змогу використовувати як індивідуальні, так і ко-

лективні форми роботи, їхнє варіативне комбінування з орієнтацією на поступове ускладнення навчальних завдань.

При цьому важливого значення набуває добір специфічних організаційних форм і методів опрацювання музичного та навчального матеріалу, зумовлених специфікою музично-педагогічної діяльності, а також створення диференційованої системи необхідних умов, традиційних та інноваційних методів і засобів педагогічного впливу, спрямованих на перспективу поглиблення професійно-особистісного досвіду студентів, формування педагогічної та виконавської майстерності, готовності до свідомої музично-педагогічної творчості.

Адекватний вибір форм навчання сприяє підвищенню ефективності реалізації єдності освітньої, виховної та розвивальної функцій навчання.

Так, індивідуальні заняття дають змогу встановити найтісніший взаємозв'язок теорії з практикою у виборі як навчального матеріалу, так і необхідних ефективних методів навчання з максимальним врахуванням творчої індивідуальності студентів, рівня їхнього загального, музичного, художньо-естетичного та професійного розвитку.

Варіативне комбінування форм роботи в контексті особистісного підходу стимулює поглиблення професійних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців у процесі опанування багатогранності музично-педагогічної діяльності, приводить до зростання ініціативності, а також творчої самореалізації в цій галузі, що адекватно впливає на формування їхнього досвіду.

Висновки. Отже, формування структур професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики в умовах особистісного підходу потребує особливої системи оцінювання результативності навчання студентів, що відображала б ступінь сформованості в них рефлексивного ціннісного ставлення до освоєння музично-педагогічної діяльності та до себе як майбутнього професіонала, вироблення особистісного смислу засвоєних знань про науково обґрунтовані шляхи, засоби досягнення вершин педагогічної майстерності, творчості, професіоналізму та визначення особистого прагнення до самовдосконалення й збагачення професійно-творчого потенціалу.

Список використаної літератури

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / І.Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Бондаревская Е.В. Ценностные основания личностно-ориентированного воспитания / Е.В. Бондаревская. – М. : Педагогика. – 1995. – № 4. – С. 29–35.
3. Євдокимова Н.О. Професійний досвід як суб'єктивно-психологічна реальність / Н.О. Євдокимова // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія “Психологія”. – Харків : ХНПУ. – 2009. – Вип. 31.
4. Лисюк Ю.С. Досвід саморегулювання музиканта-педагога: структурний і функціональний аналіз проблеми / Ю.С. Лисюк // Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: Теоретичні та методичні засади розвитку : тези міжнародної наукової конференції (30 червня – 2 липня). – Київ – Суми : Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2004. – С. 115–117.
5. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О.М. Пехоти. – К. : А. С. К., 2001. – 256 с.
6. Семиченко В.А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід? / В.А. Семиченко // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : [монографія] / [за ред. І.А. Зязюна]. – К., 2000. – С. 176–203.
7. Сериков В.В. Личностный подход в образовании: концепция и технология / В.В. Сериков. – Волгоград : Перемена, 1994. – 164 с.

8. Сисоева С.О. Основы педагогической творчости : підруч. / С.О. Сисоева. – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.

9. Якиманская И.С. Технология личностно-ориентированного общения / И.С. Якиманская. – М. : Сентябрь, 2000. – 176 с.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2012.

Попович Н.М. Характеристика структур формирования опыта будущего учителя музыки в контексте личностного подхода

В статье приведена характеристика структур формирования опыта будущего учителя музыки в контексте личностного подхода. Определены принципы и факторы индивидуализации учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: *личностный подход, профессионально-личностный опыт, будущий учитель музыки.*

Popovich N. Characteristic of structures of formation of experience of the future teacher of music in a context of the personal approach

In article the characteristic of structures of formation of experience of the future teacher of music in a context of the personal approach is resulted. Principles and factors of an individualization of teaching and educational process are defined.

Key words: *the personal approach is professional-personal experience, the future teacher of music.*